

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ СУБ'ЄКТІВ НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) ЗА ЯКІСТЮ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Федір Петрович ЯЦЕНКО,

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ*
<https://orcid.org/0009-0004-9675-6079>

Здійснення нагляду (контролю) за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання є фактично неможливим без реалізації своєї діяльності спеціально уповноваженими суб'єктами. Зауважимо, що поняття суб'єкт можна розглядати з різних точок зору. Так, «суб'єкт» у соціології представляє собою індивіда або групу індивідів, які взаємодіють між собою та беруть активну участь у соціальних процесах. У філософії «суб'єкт» характеризує індивіда, який володіє свідомістю, свободою волі та здатністю до раціонального мислення. Що ж стосується психологічного підходу, то в даному контексті суб'єкт характеризує особистість, яка має унікальні психологічні характеристики, включаючи свідомість, почуття, думки і мотивацію. Варто погодитись із точкою зору І.В. Федотова, який зазначає, що відповідно до загальнонаукових трактувань суб'єкт – це в більшій мірі людина, у значенні мислячого, здатного до розвитку індивіда, який вступає у взаємини із навколишнім світом; в меншому – учасник конкретних відносин, персоніфікована функціональна частина якогось процесу, діяльності тощо. Інше трактування, підкреслює автор, «суб'єкт» отримує в межах правової науки [1]. В юридичній термінології «суб'єкт» - це особа або організація як носій певних прав і обов'язків. В юридичному, науковому і навчальному аспектах поруч з терміном «суб'єкт» часто оперують термінами «людина», «права людини», «індивід», «особистість». На перший погляд мова йде про одну і ту ж саму категорію, що характеризує людську особу як єдине ціле. Тут поєднуються і природні біологічні, і психічні, і соціальні якості, що виділяють дану особу у соціальному середовищі від інших [2, с. 81].

Що ж стосується поняття «суб'єкт контролю (нагляду)», то стосовно сутності даного терміну існує велика кількість підходів щодо тлумачення даної наукової категорії. Суб'єкт контролю, пише С.В. Шестак, – це особа, соціальна спільнота, організація або орган держави, який має повноваження (право) здійснювати контрольну діяльність. В умовах демократизації суспільства коло суб'єктів контролю розширюється за рахунок інституцій громадянського суспільства, які мають реальні можливості спостерігати за державою та її органами [3]. Відповідно до точки зору В.А. Бабенка, під суб'єктами контролю слід розуміти визначені законодавством особи та органи, що мають повноваження на здійснення контролю за виробничою та фінансовою діяльністю підприємства (установи, організації), а також право втручатися в його оперативну діяльність та притягувати винних до відповідальності [4, с. 13–14].

З огляду на зазначене вище, цілком справедливим буде говорити про те, що суб'єктом контролю (нагляду) є юридична та/або фізична особа, яка упов-

новажена здійснювати дану діяльність. Тож, ключовим у даному контексті є те, що вказаний суб'єкт має бути наділений відповідними повноваженнями. І.П. Голосніченко та Д.І. Голосніченко вважають, що повноваження – це загальне для теорії права та держави поняття, змістом якого є система прав та обов'язків, набутих у легітимний спосіб державою, місцевим самоврядуванням, державними органами і органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, іншими суб'єктами правовідносин з метою забезпечення можливостей, потреб та інтересів людини і громадянина, окремих соціальних груп та суспільства в цілому [5]. За І.О. Васильєвою повноваження – це закріплені за органом виконавчої влади права і обов'язки (в тому числі обов'язки нести відповідальність за наслідки виконання повноважень – так звані «юрисдикційні» обов'язки). Центральне місце і переважну частину серед повноважень органу виконавчої влади складають державно-владні повноваження, тобто повноваження щодо прийняття обов'язкових до виконання рішень і забезпечення їх здійснення тими, кому вони адресовані [6, с.17].

Таким чином, проведений вище аналіз дає змогу дійти до висновку, що суб'єктами контролю (нагляду) за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання є сукупність органів державної влади, які відповідно до норм чинного законодавства наділені низкою спеціальних повноважень, які дають їм можливість реалізовувати контрольно-наглядову діяльність у досліджуваній сфері. З огляду на зазначене вище, суб'єктів нагляду (контролю) за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання слід поділити на дві великі групи: 1) зовнішні, котрі здійснюють загальний контроль (нагляд) за діяльністю відповідних ЗВО, які в свою чергу слід поділити на: а) загальні, зокрема: Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України; б) спеціальні, до яких слід віднести: Міністерство внутрішніх справ; Міністерство освіти і науки; Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, а також експертні ради відповідного агентства; та 2) внутрішні, що реалізують контрольно-наглядову діяльність в рамках конкретного закладу вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Федотов І. В. Адміністративні суди у системі суб'єктів забезпечення законності в державі: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків. 206 с.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. За заг. ред. І. М. Погрібного ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : ХНУВС, 2010. 276 с.
3. Шестак С. В. Недержавний контроль за діяльністю міліції: теоретико-правовий аспект [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Шестак Станіслав Валентинович ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2009. 199 арк.
4. Шутов М. І., Бабенко В. А., Стоянова Н. М. Державний фінансовий контроль в Україні (теорія та практика) : монографія. Одеса : Юридична література, 2004. 136 с.
5. Голосніченко, І. П. Голосніченко, Д. І. Теорія повноважень, їх легітимність та врахування потреб і інтересів при встановленні на законодавчому рівні / Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць, № 1 (9), 2011 // URL: http://afgp.kpi.ua/sites/default/files/11%20-%201_9_%20-%202025.pdf
6. Васильєва І.О. Контрольна діяльність штабів органів внутрішніх справ: дисертація... Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2010. 253 с.